

DET KONGELIGE
BARNE- OG LIKESTILLINGSDEPARTEMENT

Rundskriv Q-27/2006 B

Deltakelse og innflytelse fra barn og ungdom

- informasjon og veiledning for arbeidet i kommunene

DET KONGELIGE
BARNE- OG LIKESTILLINGSDEPARTEMENT

Rundskriv Q-27/2006 B

Deltakelse og innflytelse fra barn og ungdom

- informasjon og veiledning for arbeidet i kommunene

INNHold

1. Innledning	4
Målgruppe og innhold	4
2. Bakgrunn.....	5
Barn og ungdom er en ressurs	5
Lover og regelverk	5
FNs konvensjon om barnets rettigheter.....	5
Barnehageloven.....	6
Opplæringsloven	6
Plan- og bygningsloven og rikspolitiske retningslinjer	6
Kommuneloven	7
3. Erfaringer og prinsipper	7
De voksnes ansvar og rolle.....	7
Grad av medvirkning.....	8
Tilbakemelding og resultater.....	8
Informasjon	9
4. Kommunal planlegging.....	9
Sektorovergrepene planlegging	9
Arealplanlegging	10
5. Barn og unges hverdagsarenaer.....	11
Den daglige driften.....	11
Det fysiske miljøet	13
Prosjektbasert medvirkning.....	13
6. Kommunale møteplasser, arenaer og kanaler for barn og unges medvirkning.....	13
Ungdomskontakt	14
Kontaktforum	14
Årlig konferanse eller åpen høring.....	14
Skolen.....	14
Barn og unges kommunestyre	14
Ungdomsråd	15
Deltakelse i råd og utvalg.....	16
7. Metoder	16
Litteraturliste.....	18

1. Innledning

Å sikre barn og ungdom gode muligheter til deltakelse og innflytelse er et viktig mål i barne- og ungdomspolitikken. Barn og ungdom må få større innflytelse i saker som har betydning for deres utvikling, trivsel og oppvekstkår.

Å få innflytelse ivaretar og stimulerer barn og unges evne til engasjement, ansvar og nytenkning. Det at ens meninger blir hørt og brukt, styrker også selvfølelsen. Ansvar, solidaritet og selvstendighet er verdier som læres gjennom å takle stadig større oppgaver og gjennom opparbeidelse av tillit. Samfunnsengasjement vekkes ved at man får muligheter til å ta initiativ, komme med ideer og bli hørt i saker som interesserer.

Barn og ungdoms deltakelse og innflytelse må bli så godt innarbeidet at dette blir en del av det ordinære arbeidet på alle plan i kommunen. Å ta dialogen med barn og unge på alvor stiller nye og andre krav både til politikerne og til fagfolk. Det er et felt hvor det er nødvendig med både læring og utvikling.

Barnas kommunestyre, etablering av ungdomsråd og ungdommens fylkesting og andre tiltak som involverer barn og ungdom i lokalpolitiske prosesser viser at det satses på medvirkning fra barn og ungdom i mange kommuner. Det må imidlertid skje mer i kommunene for at barn og ungdom mer generelt skal få oppleve at de blir hørt. Det er ikke nok å etablere et ungdomsråd, men det er en god start dersom barn og ungdom gjennom dette får reell innflytelse. Det bør også være rom for at barn og unge kan ta initiativ til saker på andre måter.

Arbeidet må legges opp ut fra lokale forutsetninger, samtidig som det gis rom for ulike metoder og arbeidsformer. Barn og unge bør få delta ut fra egne forutsetninger og på egne arenaer. Det er videre av betydning å sikre en bred deltakelse fra ulike grupper av barn og unge i arbeidet.

Målgruppe og innhold

Dette rundskrivet retter seg først og fremst mot kommunene. Det er rettet mot ulike etater som planlegger, setter i verk og driver tilbud og tiltak hvor barn og ungdom deltar. Rundskrivet skal gi tips og råd til hvordan arbeidet med deltakelse og innflytelse fra barn og ungdom i kommunene kan styrkes.

Det er et stort mangfold som må til for at man kan si at det jobbes godt med oppfølging av barns rett til å bli hørt og artikkel 12 i FNs barnekonvensjon. Rundskrivet omtaler i kapittel 2 aktuelle lover og regelverk som har bestemmelser om medvirkning fra barn og unge på ulike arenaer. Erfaringer og prinsipper for arbeidet omtales i kapittel 3 før de enkelte områdene i den kommunale virksomheten beskrives i kapittel 4, 5 og 6. Til slutt, i kapittel 7, gis det en enkel oversikt over metoder som kan brukes for å styrke barn og unges deltakelse og innflytelse.

2. Bakgrunn

Barn og ungdom er en ressurs

Barn og unge har rett til å bli sett, få si sin mening og bli hørt – både i familien, i barnehage og skole, i fritidstilbud, i nærmiljøet og i lokalsamfunnet. Barn og unge må ha utfoldelsesmuligheter, tid og rom for deltakelse og engasjement på egne premisser, slik at de selv kan uttrykke seg både i fellesskap med jevnaldrende og med voksne. Som aktive medborgere skal de kunne ta del i reelle demokratiske prosesser og få påvirke sin egen hverdag.

Barn og ungdoms ressurser, deres erfaringer, tanker og ideer blir for lite brukt. Deres kreativitet og skapertrang, evne til kritisk tenking, verdivalg og engasjement må stimuleres, tas vare på og brukes.

Om barn og unge inkluderes i større grad, kan det være med å styrke det lokale demokratiet. At barn og ungdom får innflytelse handler blant annet om at de bidrar til at politikere tar beslutninger på et bredere grunnlag.

Barn og unge sitter inne med kunnskap som voksne ikke har. Å få ta del i deres erfaringer gir voksne ny kunnskap. Barn og unge har førstehånds kunnskap om hvordan det er å være barn og unge i dag. De har kunnskaper og synspunkter som kritiske observatører og som brukere av lokalmiljøet og tilbudene i kommunen. Det er ressursbesparende å bruke barn og unges kunnskap og synspunkter i planlegging og iverksetting av tilbud i kommunen. De vet hvorfor tilbud ikke blir brukt i det omfang voksne hadde forventet. Kommunale tilbud blir mer treffsikre når barn og unges ønsker og behov er tatt hensyn til.

Lover og regelverk som har betydning for barn og unges medvirkning

FNs konvensjon om barnets rettigheter

FNs barnekonvensjon ble ratifisert av Norge i 1991. I 2003 ble konvensjonen inkorporert i norsk lov. Den ble da føyd til listen over menneskerettskonvensjoner som etter menneskerettsloven (lov 21. mai 1999) skal gjelde som norsk lov. Kommunene har en nøkkelrolle i realiseringen av FNs barnekonvensjon. De fleste av rettighetene i konvensjonen beror i praksis på kommunale tiltak og prioriteringer.

Et av konvensjonens hovedprinsipper er barnets rett til medbestemmelse, som kommer til uttrykk i konvensjonens artikkel 12:

- 1. Partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og gi barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.*
- 2. For disse formål skal barnet særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller ved en representant eller et egnet myndighetsorgan og på en måte som samsvarer med vedkommende lands saksbehandlingsregler.*

Artikkel 12 og retten til å si sin mening og bli hørt kan betraktes som barnekonvensjonens demokratiartikkel, sammen med artikkel 13 og 15, som er henholdsvis retten til ytringsfrihet og informasjon og retten til organisasjonsfrihet.

Retten til å si sin mening og bli hørt må tolkes vidt. Den gjelder i nære relasjoner som i familien og andre omsorgssituasjoner, men også i rettsapparatet, i skolen og i lokalsamfunnet. I forbindelse med at barnekonvensjonen ble inkorporert i norsk lov, ble det foretatt endringer i en rekke lover som styrker barnets rett til å bli hørt. Lov om barn og foreldre, barnevernloven og adopsjonsloven fikk bestemmelser som innebærer at barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å gi uttrykk for sine synspunkter skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det treffes avgjørelser i saker som berører dem.

Dette rundskrivet tar først og fremst for seg hvordan artikkel 12 i FNs barnekonvensjon gir barn og unge rett til å uttale seg om generelle spørsmål og som gruppe i den kommunen de bor. Denne retten er også fastsatt i en rekke andre lover, som omtales nedenfor.

Barnehageloven

Barnehageloven § 3 lovfester barns rett til medvirkning i barnehagen. Barn i barnehagen har rett til å gi uttrykk for sitt syn på barnehagens daglige virksomhet. Barn skal jevnlig få mulighet til aktiv deltakelse i planlegging og vurdering av barnehagens virksomhet. Barnets synspunkter skal tillegges vekt i samsvar med dets alder og modenhet.

Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver vil gi veiledning om hvordan barns rett til å uttrykke seg skal ivaretas, og årsplanen må konkretisere barnehagens arbeid med å sikre barnas medvirkning.

Opplæringsloven

Skolene har et ansvar for at elevene får en tilstrekkelig opplæring i verdier knyttet til lokaldemokrati, hva som er begrunnelsen for det og hvordan det virker i praksis. Det legges til rette for elevenes praktisering av demokratisk arbeid, gjennom aktiv bruk av elevrådsordningen og ved å gi elevene muligheter for faktisk å kunne påvirke hverdagen i skolen.

Opplæringsloven inneholder bestemmelser om elevdemokratiet på de enkelte skoletrinn. Opplæringsloven gjelder elever og lærlinger fra 1. klasse til 13. klasse. Kapittel 9a kom som et tillegg i opplæringsloven i april 2003. Her slås det fast at elevene skal medvirke og uttale seg i saker som har betydning for deres helse, trivsel og læringsmiljø. Læringsplakaten som er vedtatt av Stortinget i 2004, understreker dette og legger vekt på elevenes medvirkning både i forhold til skolen og lokalsamfunnet.

Plan- og bygningsloven og rikspolitiske retningslinjer

Ved planlegging etter plan- og bygningsloven skal det spesielt legges til rette for å sikre barn gode oppvekstkår.

Plan og bygningsloven med Rikspolitiske retningslinjer for å styrke barn og unges interesser i planlegging sier at kommunene skal organisere planprosessen slik at synspunkter som gjelder barn som berørt part kommer fram og at ulike grupper barn og unge selv gis anledning til å

delta. (En evaluering av rikspolitiske retningslinjer for barn og unge er ferdig sommeren 2006. Kommunene vil bli gjort kjent med oppfølgingen av denne.)

Kommuneloven

Kommunal- og regionaldepartementet har etter en tolkning av kommuneloven kommet til at ungdom kan gis møte- og talerett i kommunestyret/fylkestinget. Møte- og talerett kan ungdomsrepresentanter gis selv om de ikke er valgt inn, dersom kommunestyret/fylkestinget selv ønsker å gi dem slike rettigheter. Departementet legger imidlertid til grunn at ingen andre enn de valgte representantene kan gis formell forslagsrett i folkevalgte organer.

Når det gjelder deltakelse i kommunale råd og utvalg kan ungdom velges som representanter med fulle rettigheter til nemnder, råd og utvalg selv om de ikke har stått på liste ved kommunestyre- eller fylkestingsvalget. Det er i utgangspunktet ingen nedre aldersgrense for valgbarhet til andre folkevalgte organer enn kommunestyret/fylkestinget, men ungdom under 15 år bør ikke gis innsyn i taushetsbelagte opplysninger.

Når det gjelder informasjon om hva som foregår i kommunen er det offentlige informasjonsansvaret fastslått i kommuneloven. Kommuner og fylkeskommuner skal drive aktiv informasjon om sin virksomhet. Det må også gjelde informasjon til barn og unge.

3. Erfaringer og prinsipper

De voksnes ansvar og rolle

Et overordnet prinsipp for arbeidet med barn og ungdoms deltakelse og innflytelse er å sikre reell innflytelse som gir synlige resultater. Det er viktig at premissene gjøres klare og at det ikke blir et skinnendemokrati, slik at medvirkning ikke fører til frustrasjoner og manglende tro på at det nytter å engasjere seg.

Arbeidet må legges opp slik at det blir mulig å følge opp noen av de ønsker og behov som barn og unge melder fra om. Det er også viktig å sikre en rask tilbakemelding om den videre oppfølgingen. Å sette nære og konkrete saker på dagsorden og arbeide i små grupper er et godt startgrunnlag. Å gi barn og ungdom trening i å uttrykke sine egne meninger vil også øke deres kompetanse og styrke deres selvfølelse.

Vi har kommet godt i gang i Norge når det gjelder arbeidet med å øke barn og ungdoms deltakelse og innflytelse i kommunale plan- og beslutningsprosesser. Mange har erkjent at barn og unge skal høres når det behandles saker som angår dem. Det er likevel langt fram til at alle barn og ungdom får en mulighet til å delta.

Det er i kommuner der ordfører eller rådmann har engasjert seg aktivt, og hvor det er opparbeidet rutiner for innhenting av synspunkter fra barn og ungdom, at medvirkningsarbeidet er blitt best integrert i kommunens øvrige arbeid. Hvorvidt arbeidet vil bli vellykket, er avhengig av faktorer som kontakt og oppbakking fra administrasjon og politikere i kommunen, egne ressurser til disposisjon, reell innflytelse i enkelte saker, klare rutiner på tilbakemeldinger og at barn og unge får informasjon om hva som foregår i kommunen.

Barn og unge er virksomme på mange arenaer hvor voksne har ansvaret for utformingen av tilbudet. De går i barnehage eller i skole i tillegg til å delta i ulike fritidstilbud. Her møter de voksne som i svært ulik grad er lydhøre for barn og unges egne initiativ og synspunkter. På ulike arenaer hvor de ferdes kan det være store forskjeller på muligheter til å påvirke. Mye skyldes at voksne ikke har kunnskaper eller erfaringer som gjør at de våger å slippe barn og unge mer til.

Voksne har en viktig rolle som veiledere og må sørge for å få til en god medvirkning gjennom oppfølging og avklaring av ansvarsforhold. Barn og ungdom skal være med på å danne beslutningsgrunnlag. De skal tas på alvor, og de skal kunne få så stort ansvar som de er i stand til å takle.

Grad av medvirkning

I hvilke saker bør kommunen innhente barn og unges synspunkter, og hvor stor innflytelse bør de få? Saker og temaer som gjelder barn og unges hverdag som for eksempel saker i nærmiljøet, fritidssektoren og skolesituasjonen, er mest aktuelle. Det er også en fordel at sakene er dagsaktuelle. Men også langtidsplanlegging vil kunne tjene på å gjøre bruk av barn og unges synspunkter og erfaringer.

Barn og unge kan delta i plan- og beslutningsprosesser på ulike måter som gir ulike påvirkningsmuligheter:

- barn og ungdom deltar som informanter og rådgivere – som høringsinstans
- barn og ungdom bidrar med synspunkter og forslag i konkrete saker – som drøftingspartner
- barn og ungdom er med på å bestemme – som forhandlingspartner.

Det må unngås at barn og unge blir brukt som staffasje eller at de blir invitert med på medvirkning som i realiteten er rent symbolsk.

I en bestemt sak kan det være nyttig å innhente synspunkter og forslag både fra småskole- og ungdomsskoleelever. I andre saker er en annen aldersgruppe mest aktuell. Deres bidrag vil være forskjellig, og metodene og rammene for deltakelsen må tilpasses ulike aldersgrupper.

Tilbakemelding og resultater

Barn og unge må få tilbakemelding når de inviteres til medvirkning. De må få vite hvordan deres synspunkter og meninger blir brukt og se hva som skjer med forslagene. Når barn og unge involveres i plan- og beslutningsprosesser må det sikres at noe av det barn og unge inviteres til gir reell innflytelse og synlige resultater.

Mandat og vedtekter for kommunale ungdomsråd er eksempler på avtaler hvor det kan konkretiseres hva slags innflytelse de kan få i hvilke saker. Et annet eksempel er når det inviteres til framtidsverksted for innhenting av forslag til utvikling av et område. Da kan forandringer ta tid og de som deltar må få forklart tidsperspektivet.

Informasjon

Barn og ungdom trenger informasjon på en rekke områder. Skal barn og unge få utbytte av offentlig informasjon må informasjonen tilrettelegges for målgruppene. Deltakelse og medvirkning styrkes gjennom å øke informasjonstilgangen og kommunikasjonsmulighetene.

Eksempler på at kommuner og fylker når ut med viktig informasjon og samtidig etablerer kommunikasjonsmuligheter med barn og ungdom er:

- ungdomsinformasjonskontorer, som er etablert i enkelte kommuner og fylker
- gode sider for barn og unge på kommunenes hjemmesider
- forsøk med bruk av IKT i lokaldemokratiet.

4. Kommunal planlegging

Sektorovergripende planlegging

Tverrsektorielt samarbeid og bedre utnytting av ressursene må stå sentralt i arbeidet med å videreutvikle barne- og ungdomsarbeidet i kommunene. Det er viktig at lokale myndigheter legger opp et planmessig arbeid for å styrke oppvekstmiljøet, og at en ser sammenhengen mellom det offentlige arbeidet og det arbeidet frivillige organisasjoner og grupper gjør. Kommunene bør ta initiativ til dialog og samarbeid med barn og ungdom, med frivillige organisasjoner og grupper, med foreldre og andre ressurspersoner - og gjennom et slikt samarbeid komme fram til en strategi eller plan for hvordan en skal bedre oppvekstmiljøet lokalt.

Mange kommuner har utarbeidet oppvekstplaner som et aktivt virkemiddel i kommunens arbeid med å skape gode og trygge oppvekstvilkår, et verktøy for politikere, for etatene og for profesjonelle barne- og ungdomsarbeidere. En oppvekstplan er en overordnet og strategisk plan for hele oppvekstområdet. En oppvekstplan kan også være en overbygning for, og delvis en erstatning for, flere planer som berører barn og unge, herunder ruspolitisk handlingsplan, delplan for psykisk helsearbeid, barnehageplan etc. Det kan være viktig å se de ulike planene i sammenheng.

Barn og ungdoms hverdag utspiller seg på mange arenaer hvor mange etater har et ansvar. Det handler ikke bare om teknisk etat sitt ansvar for uteområder og skoleveier. Det handler om barnehage- og skoletilbud, kultur og fritid, og om sosial- og helsepolitikk. Og det handler ikke minst om å sikre ungdom en framtid i kommunen gjennom å gi muligheter for bolig og arbeid.

For å gi større deler av barne- og ungdomsgruppen muligheter for å komme med innspill til kommunens planlegging kan det arrangeres høringer hvor ulike tema eller interesser blir drøftet.

Gjennom bruk av metoder som framtidsverksted kan barn og ungdom si noe om hva som er bra og dårlig i kommunen. Erfaring viser at barn og ungdom er opptatt av en rekke tema som har betydning for deres oppvekst i dag, og for deres muligheter i framtida, som for eksempel:

- rusproblematikk
- jobbmuligheter
- kollektivtransport
- trafiksikkerhet
- kvalitet på lekeplasser
- inneklima
- møteplasser
- helsestasjon for ungdom
- idrettstilbud
- skoletilbud

- miljøvern
- skateparker og andre idrettsanlegg
- kriminalitetsforebygging
- kulturtilbud
- mobbing
- rasisme
- ungdomshus
- fritidstilbud
- utdanning
- bosetting
- friluftsliv.

Arealplanlegging

Plan- og bygningsloven gir to hovedtyper kommunale planer som er viktige at barn og ungdom får kjennskap til og får muligheten til å medvirke i.

Den første er kommunens egen kommuneplan som forteller hvordan politikere ønsker at kommunen skal utvikle seg, hvilke hensyn som skal tas i tiden fremover. Kommuneplanen har også en arealdel som fastsetter hvilke områder/arealer som skal utbygges og til hva (boligområder, industri, næringsbygg med mer) og hvilke områder som skal være friarealer, lekeplasser med mer. I tillegg kan kommunen lage bestemmelser som stiller krav til kvalitet og innhold i fellesarealene og lekeplassene. Også rekkefølge for utbygging kan kommunen fastsette i bestemmelser knyttet til kommuneplanen.

Den andre type plan er reguleringsplaner. Den skal fastsette mer i detalj hvor bygninger, lekearealer osv skal plasseres og utformes. I kommunene i dag er det i stor grad private utbyggere som sender inn forslag til reguleringsplaner. Det er kommunestyret som godkjenner den innsendte planen etter evt. bearbeiding og justering i samråd med kommunale planleggere. Jo tidligere kommunens planleggere involverer berørte barn og ungdom i disse planprosessene, jo bedre kan resultatet bli med hensyn til å ivareta barn og unges interesser i de aktuelle prosjektene.

Utforming og tilrettelegging av bomiljøer har stor betydning for barn og unges oppvekstmiljø. Trafikksikkerhet, mulighet for fysisk utfoldelse, mulighet for naturlige møteplasser, lokalisering av offentlige servicetilbud er noen stikkord.

Barn og unge er ofte de mest aktive brukerne av lokalmiljøet og kan ha mange og gode synspunkter på hvordan skolegården, skoleveien og nærmiljøet bør være. En del kommuner har innarbeidet faste rutiner for barn og unges deltakelse i fysisk planlegging. Noen kommuner innhenter systematisk opplysninger fra barn og unge om hvor de leker, oppholder seg i fritiden etc. til bruk i kommuneplanarbeidet. Opplysningene samles inn på ulike måter, gjennom bruk av loggbøker, befaringer med barn og unge, og ved markeringer av områder de bruker på kart (barnetråkk). Kartmaterialet kan være verdifull informasjon i kommunens arealplanlegging.

Når det gjelder nærmiljø- og idrettsanlegg er det et mål å utvikle anlegg som tilfredsstillende ungdommens behov for utfordringer og variasjon. Ungdom må gis mulighet til å medvirke i utformingen, og anleggene bør fungere som gode sosiale møteplasser i lokalsamfunnet. Nærmiljøanleggene bør utformes med tanke på barn og ungdoms raskt skiftende interesser, trender og behov for fysisk aktivitet.

Noen kommuner bruker klasseråd eller elevråd som fast høringsinstans når plansaker i deres skolekrets skal i gangsettes og behandles. Saksframstilling og saksgang gjøres lett tilgjengelig

og forståelig for barn og unge. Befaringer arrangeres og elevrådet kan komme med innspill og ideer til planen og gi nyttige og viktige opplysninger.

Ofte finnes det flere områder nær skolen som er i bruk i undervisningssammenheng. Mange kommuner er i gang med å registrere slike undervisningsområder i samarbeid med skolene. Skoler kan også på eget initiativ lage en oversikt over disse områdene og be om at det blir tatt hensyn til disse undervisningsarealene i framtidige planer.

5. Barn og unges hverdagsarenaer

Den daglige driften

Barn og unge kan påvirke sitt hverdagsliv og sine omgivelser gjennom å få muligheter til å komme med synspunkter på driften av de aktivitetene de deltar i. Barn og unge utvikler tro på at det nytter å engasjere seg gjennom opplevelser i hverdagen.

Det kan skilles mellom en formell og en uformell medvirkning. Den uformelle medvirkningen handler om hvordan de voksne er i stand til å ta innspill fra barn og unge på sparket og sette i gang en prosess som får en rask reaksjon. Å takle spontane og gode forslag med en umiddelbar reaksjon kan skape et godt klima for å komme med kreative løsninger og en god demokratisk stemning. I tillegg kan en mer formell medvirkning sikres gjennom at institusjoner og kommunale tilbud utvikler rutiner for hvordan barn og unge kan delta i den rullerende planleggingen av virksomheten, i den daglige driften og ved gjennomføring av spesielle arrangementer eller prosjekter.

Barnehage

Det er mulig å få gode innspill fra barnehagebarn på hvordan deres dag i barnehagen kan legges bedre til rette for trivsel og gode utfordringer. Både kroppslig og språklig gir barn uttrykk for hvordan de har det. De yngste barna formidler sine synspunkter ved kroppsholdninger, mimikk og andre følelsesmessige uttrykk. Barn må støttes til å undre seg og stille spørsmål. De må oppmuntres aktivt til å gi uttrykk for sine tanker og meninger, og møte anerkjennelse for sine uttrykk. Der hvor barns selvfølelse krenkes, ligger kimen til hensynsløshet, mobbing og manglende empati.

Barnehagen må ta utgangspunkt i barns egne uttrykksmåter. Personalet må lytte og prøve å tolke deres kroppsspråk, og være observante i forhold til deres handlinger, estetiske uttrykk og etter hvert også deres verbale språk. Barnehagen må gi rom for ulike barns ulike perspektiv og vise respekt for deres intensjoner og opplevelsesverden. Å ta barns medvirkning på alvor forutsetter god kommunikasjon mellom barna og personalet og mellom personalet og foreldrene.

Skole

Opplæringsloven regulerer rammene for elevmedvirkning, blant annet med regler om klasseråd og elevråd i grunnskolen og bestemmelser om elevråd, allmøte, skoleutvalg og deltakelse i fylkeskommunale nemnder i videregående opplæring. Det er opp til den enkelte skole og lærer å oppmuntre til og legge forholdene praktisk til rette for aktiv elevmedvirkning.

Elevmedvirkning handler om at elev og lærer klargjør sine forventinger i forhold til hverandre, planlegger i fellesskap, blir enige om realistiske målsettinger og foretar evalueringer sammen.

Elevene ser og opplever ting på en skole som lærere og ledelse ikke nødvendigvis er oppmerksom på. Det kan være små og store ting som skaper mistriivsel og som kan forbedres. Elevene kan komme med forslag til oppdatering av skolegården, med ønsker til innredning av klasselokaler og ideer til undervisningen. Avhengig av klasstrinn kan elevmedvirkning bl.a. handle om å være med på å lage arbeidsplaner i fag, vektlegging av emner innenfor fag, valg av arbeidsmåter, valg av hvordan få tilbakemelding, tidspunkt for prøver og innlevering av oppgaver. Et ytterligere eksempel er at som brukere kan elevene også gis anledning til å være med og forme sitt skolebibliotek.

Skolene gjennomfører årlig Elevundersøkelsen. Den må følges opp av elevene gjennom elevråd og klasseråd slik at de kan få gitt innspill til endringer overfor ledelsen/kommunen. I forhold til forskrift om "Miljørettet helsevern i skoler og barnehager" kan et møte med ansvarlig for skolehelsetjenesten være nødvendig.

Et fellesmøte med elevråd, FAU, skolens ledelse og kontaktlærere der en gjennom medvirkningsprosesser kan se på utviklingstiltak for skolen innenfor områdene som er skissert i opplæringslovens kap 9, kan være en viktig arena for positiv skoleutvikling der elevene kan medvirke på en god måte.

Skolefritidsordning

Skolefritidsordningene har store muligheter for å legge til rette for stor grad av uformell medvirkning hvor det er mulig for barna å ta egne initiativ til aktiviteter. De voksne er viktige som tilretteleggere og veiledere slik at barna kan drive med de aktivitetene de ønsker. I tillegg kan barna være med på planlegging og gjennomføring av pedagogiske opplegg og prosjekt som for eksempel temauker.

Fritidsklubb

Det er lang tradisjon for medvirkning i fritidsklubbdriften. Et demokratisk valgt klubbstyre eller klubbråd møtes regelmessig. Klubbarbeiderne har ansvar for tilrettelegging, rådgivning og veiledning i tråd med brukernes interesser, forutsetninger og behov. Klubbarbeiderne utgjør en viktig ressurs og må være årvåkne for at enkeltindividers og svake grupper blir ivaretatt i den demokratiske prosessen.

Klubbstyrets myndighet omfatter ofte disponering av klubbkassamidler, behandle søknader fra medlemmer og brukere, sette opp program for klubbkvelder, planlegge arrangementer, utvikle klubbregler og sanksjoner ved brudd på disse, samt representere og markedsføre klubben overfor lokale politikere og nærmiljø.

Ungdomshus

Det er flere ulike former for ungdomsstyring i allaktivitetshus eller ungdommens hus i kommunene. Noen har husmøte jevnlig hvor alle grupperinger som bruker huset er representert og hvor det tas avgjørelser i forhold til driften. Noen praktiserer ansvar basert på tillit og gir brukergrupper egne nøkler slik at de kan bruke huset til øving når det passer dem best.

Utfordringen er å legge til rette for aktiviteter som ungdom har interesse av å delta i. Ungdoms interesser skifter og det er viktig å sikre at de er med på idéutviklingen av aktivitetene.

Det fysiske miljøet

Når det skal planlegges forandringer i det fysiske miljøet bør barn og unge involveres i dette. Det bør være systemer for at barn og unge kan gi løpende tilbakemelding om forhold på uteområder, lekeapparaters tilstand, behov for vedlikehold, fornying og opprydding. Det er brukerne, barn og unge som ofte vet best hvordan uteområder fungerer.

En del kommuner har årlige prosesser hvor klasseråd og elevråd i alle skoler diskuterer hva som trengs av forbedringer i kommunen. Kommunene har satt av midler til strakstiltak og store deler av midlene går til forbedringer av det fysiske miljøet. Siden diskusjonene foregår i skolene, kommer det mange forslag til forbedringer av skolegårder og skoleveier, men også til badeplasser og løkker og møtesteder barn og unge bruker.

Noen kommuner arrangerer også framtidsverksted eller høringer hvor det fysiske miljøet diskuteres i sin helhet for å få inn innspill til videre planlegging av forbedringer.

Prosjektbasert medvirkning

I fritidstilbud, skole og barnehage er det stort rom for prosjektbasert medvirkning, prosjekter som kan engasjere mange, som har et klart mål og en kort tidshorisont. Det er mange avgrensede prosjekter som barn og unge kan ta initiativ til og delta i planlegging og gjennomføring av. Det kan handle om dugnad på uteområdet, arrangering av festivaler, turer, karneval, loppemarked, fester, skidag etc.

Gjennomføring av ungdommens kulturmonstring er et eksempel på prosjekt hvor musikk- og kulturskoler, fritidsklubber eller ungdomshus er involvert.

I skolene kan elevrådet sette ned komiteer til å jobbe med spesielle arrangementer eller temaer, som for eksempel karnevalskomite. Prosjektbasert medvirkning kan også være å lage innspill til kommunale plan- og beslutningsprosesser, som for eksempel et eget forslag og utkast til hvordan den nære badeplassen kan bedres.

6. Kommunale møteplasser, arenaer og kanaler for barn og unges medvirkning

I løpet av det siste tiår er det etablert egne organ for innflytelse for barn og ungdom i over 300 kommuner. Disse har benevninger som barnas kommunestyre, ungdommens kommunestyre, ungdomsråd, kommunale elevråd, kontaktutvalg mellom ungdom og politikere etc. Det er store forskjeller mellom kommunene både når det gjelder mandat, muligheter for deltakelse og innflytelse, myndighetsområder, muligheter for kontakt og samarbeid mellom barn, ungdom og kommunen, og resultater. Noen legger liten vekt på innflytelse og mer på læring i demokrati. Andre er bevisste på at barn og ungdom skal ha reell innflytelse og se resultater av sine innspill. Det gir best læring.

Et forpliktende samarbeid mellom kommunestyret og ungdom kan være viktig. For å sikre dette kan det tidlig i kommunestyreperioden inviteres til et åpent kommunestyremøte om barne- og ungdomspolitik. På møtet kan det gjøres opp status for saker som er tatt opp av ungdom og saker som kommunestyret har arbeidet med. Den viktigste hensikten er å se på hvilke saker man kan samarbeide om framover i kommunestyreperioden.

Ungdomskontakt

Det anbefales at kommunen oppretter en egen ungdomskontakt. Gjennom dette vil ungdom lettere kunne orientere seg i forhold til kommunal politikk. Ansvar for oppfølging bør være klart plassert i kommunen. Barn og ungdom må få vite hvem som har ansvaret for å gi informasjon og veilede dem i det byråkratiske systemet, og følge opp innspill og forslag. En komplett forståelse av det politiske systemet og den administrative organiseringen må ikke være en forutsetning for å kunne fremme sine synspunkter.

Kontaktforum

Det er etablert ulike former for kontaktforum i kommunene. Det kan for eksempel dreie seg om jevnlig møter mellom elevrådsrepresentanter, klubbstyremedlemmer fra fritidsklubbene og politikere hvor hver skolekrets legger fram sin viktigste sak.

Årlig konferanse eller åpen høring

Det er nevnt flere steder i dette rundskrivet at det kan arrangeres framtidsverksteder eller åpne høringer for å få innspill fra barn og ungdom. Noen kommuner har innført dette som en årlig foreteelse for å få innspill til videre utvikling av barne- og ungdomstilbudet og forbedringer av oppvekstmiljøet.

Skolen

Skolen er en viktig arena for medvirkning fra barn og unge i saker som angår lokalmiljøet. I følge læringsplakaten, skal skolen stimulere barn og unge i å utvikle evne til demokratiforståelse og demokratisk deltakelse, og legge til rette for at lokalsamfunnet blir involvert i opplæringen på en meningsfylt måte.

Barn og unges kommunestyre

Noen kommuner har både et ungdomsråd og et barn og ungdomskommunestyre (BUK). Da er det ofte organisert slik at det avholdes et BUK minst en gang i året hvor elevrådsrepresentanter fra skolene er samlet for å gå i gjennom forslag som de har med seg fra sin skole. Det har gjerne skjedd en demokratisk prosess hvor alle klasser har hatt muligheter til å fremme og diskutere forslag.

Et mål med å arrangere BUK er å presentere råd, ideer og forslag som er behandlet i klasse- og elevråd for kommunens administrasjon og politikere. Barn og unge får hvert år mulighet til å disponere midler til bedring av lokalmiljøet. Forslagene blir prioritert i løpet av BUK sitt møte og de høyest prioriterte forslagene overleveres til de ansvarlige i kommunen for videre oppfølging. Når kommunen i tillegg har et ungdomsråd, kan dette også være pådrivere for oppfølging av forslagene fra BUK. Når BUK arrangeres årlig, er det også naturlig at det årlige møte innledes med at de ansvarlige i kommunen orienterer om status for tidligere forslag, hva har blitt gjort, hva er i ferd med å skje og hva kan ikke la seg gjøre.

Ungdomsråd¹

Det er opprettet ungdomsråd i et flertall av norske kommuner. Disse rådene er i hovedsak igangsatt etter initiativ fra politikerne eller administrasjonen i kommunene, og i liten grad satt i gang etter initiativ fra ungdom selv. Ungdomsråd bør ha en politisk forankring. Hvordan rådene settes sammen og hva slags innflytelse de får, varierer. Sammensetningen bør være slik at den gjenspeiler ulike sider ved ungdomskulturen. Den ideelle sammensetningen tar høyde for aldersspredning, geografisk spredning, kjønnsfordeling og interessediversitet.

Hvorvidt arbeidet vil bli vellykket, er avhengig av faktorer som:

- Klare retningslinjer/mandat - som vurderes jevnlig
- Avklaring av i hvilke saker barn og unge kan få være høringsinstans, komme med egne forslag og ideer, ha innstillingsrett og ha avgjørelsesmyndighet.
- Kontakt og oppbakking fra administrasjon og politikere i kommunen
- Egne ressurser til disposisjon
- Reell innflytelse i enkelte saker
- Klare rutiner på tilbakemeldinger på ønsker, innspill og forslag, både de som får betydning på kort og lang sikt og de som ikke vil bli fulgt opp
- Kontakt med resten av barne- og ungdomsmiljøet
- Informasjon om hva som foregår i kommunen
- Informasjon ut om arbeidet i ungdomsrådet.

Dersom medlemmene i ungdomsrådet ikke opplever å bli tatt på alvor, kan motivasjonen for deltakelse raskt falle. Skinndemokrati må unngås. Hvis arbeidet i ungdomsrådet blir for formelt, og utelukkende skjer på de voksnes premisser, kan det virke demotiverende på ungdomsrådet. Ungdomsrådet må ikke bli en kopi av kommunestyret. De unge må finne sin møteform og evaluere den med jevne mellomrom.

Erfaringer viser at medlemmene i ungdomsråd ønsker opplæring i møte- og taleteknikk, slik at de lettere kan møte administrasjon og politikere på en måte som de voksne er vant med. På den annen side viser også erfaringer at politikere og administrasjon har satt stor pris å få bli med på opplegg de unge har iverksatt hvor saker og temaer er diskutert på en mer utradisjonell måte.

Det er vanlig at rådene får innsyn i saker som skal opp til behandling i kommunestyret og andre kommunale råd og utvalg. Noen råd har møter i forkant av kommunestyremøtene og følger på den måten nøye med på hva som er til behandling av saker, og gir egne uttalelser til disse. Alle kommuner har dessuten anledning til å gi representanter fra ungdomsråd og lignende organ møte- og talerett i kommunestyret.

En streng tolkning av hvilke saker som angår barn og ungdom kan gi seg utslag i at ungdomsråd og lignende strukturer får få saker å jobbe med. Blant annet derfor har mange kommuner gitt ungdomsrådet anledning til å fremme egne saker for kommunestyret.

I noen kommuner har ungdomsrådene tatt initiativ til og gjennomført ulike arrangementer for barn og ungdom. Dette bidrar til at ungdomsrådet blir synlig for alle barn og ungdom. At ungdomsrådet tar på seg slike oppgaver må imidlertid ikke bli en sovepute for kommunen.

---

¹ Barne- og likestillingsdepartementet utgir en håndbok om arbeidet i ungdomsråd i august 2006.

Deltakelse i råd og utvalg

Det er viktig at ungdom er representert i folkevalgte organ eller på annen måte blir hørt av disse slik at ungdoms interesser og behov kan bli ivaretatt. Kommunene og fylkeskommunene bør åpne opp for at ungdom får anledning til å fremme sine synspunkter i råd og utvalg - og på møter i kommunestyre og fylkesting.

Det er viktig at kommunestyret og kommunale råd og utvalg legger til rette for at barn og ungdom kan fremme spørsmål og synspunkter. Dette kan for eksempel skje gjennom åpen spørretime i tilknytning til møtene.

7. Metoder

Det finnes en rekke ulike metoder som kan brukes for å innhente synspunkter fra barn og ungdom. Det er også mange metoder som kan brukes for å legge til rette for gode dialoger mellom barn og unge og beslutningstakere.

Å bruke barn og unge som informanter vil si at de inviteres til å fortelle om sine erfaringer, om sin hverdag og hvordan de oppfatter omgivelsene. Informasjonen blir da som regel lagt til grunn for videre arbeid uten at informantene får være med senere i prosessen.

Når barn og ungdom får muligheter til å fremme synspunkter og delta i dialoger med beslutningstakere, har de større påvirkningskraft enn når de kun gir informasjon en vei.

Spørreskjema

Spørreskjema egner seg godt til å kartlegge lett målbare forhold som hvilke fritidstilbud barn og unge bruker, hva slags tilbud de liker best etc.

Intervjuer

Samtaleintervjuer kan brukes når man ønsker informasjon av mindre barn og om sider ved barn og ungdoms situasjon som vanskelig kan innpasses i et spørreskjema.

Barnetråkk

Barnetråkk er en metode for å registrere barn og unges bruk av utearealer, hvilke nærområder barn og unge bruker på fritida og til og fra skolen. Registreringen består i at elevene selv tegner inn på et kart hvilke områder, stier, snarveger, møteplasser og lignende de bruker i sommer- og vinterhalvåret.

Barn som intervjuer andre barn

Andre (eldre) barn kan være bedre intervjuere eller observatører enn voksne når man skal finne ut hva en gruppe barn mener. De ser lettere de andre barnas perspektiver.

Barnetegninger

Barnetegninger er en måte å visualisere det barn oppfatter som viktig, og kan gi voksne større forståelse for det barna ønsker å formidle.

Stilkonkurranser

Fortellinger om barn og unges hverdag kan også bidra til informasjon om det lokale oppvekstmiljøet.

Opprette barnesider i lokale aviser

Barnesider i lokale aviser gir barn mulighet til å gi uttrykk for hvordan de har det, hva de er opptatt av og hva de mener i konkrete saker som er oppe til behandling i kommunen.

Klasse-/skoleavis

Klasseaviser og/eller skoleaviser kan være kanaler for barns ønsker om å uttrykke seg om sin virkelighet. De kan også brukes i høringssaker når kommunen ber en skole eller klasse lage en avis som spesielt tar opp ett tema som de ønsker belyst.

Fotografering/video

Ved å la barn og ungdom fotografere eller lage video av sin hverdag, kan man få dokumentert ulike sider ved deres hverdagsliv fra en ikke-voksen synsvinkel.

Ungdommens egen radiostasjon/medieverksted

Gjennom medievirksomhet (medieverksteder, nærradio, Internett) hvor ungdom kringkaster sine ideer, meninger og synspunkter, kan ungdom være med på å sette dagsorden og diskutere saker som er oppe på den kommunale dagsorden

Innhenting av uttalelser fra elevråd/klasseråd

Elevrådet kan være høringsinstans når plansaker i deres krets skal behandles. Klasser har også blitt invitert til å delta i planprosesser.

Barne- og ungdomshøringer

Det kan inviteres til høring gjennom barne- og ungdomsorganisasjoner, skoler (f.eks. elevråd) eller ved å arrangere lokale møter med barn og ungdom for innhenting av synspunkter på et tema som er til behandling.

Befaring med barn og ungdom og planlegger

Når områder skal omreguleres eller utbygges, kan barn og ungdom tas med på planleggingen gjennom befaringer og samtaler.

Formingsarbeid som visualiserer konkrete miljø

Elever kan lage modeller av et område i et formingsmateriale (leire, pappmasje etc.), og vise hvordan de kan tenke seg at det skal være.

Kafedialog

Kafedialog er en metode som på kort tid genererer ideer og hvor alle kan komme til orde. Det er et gitt antall tema som diskuteres.

Framtidsverksted

Et framtidsverksted kan ha flere faser, kritikkfase, drømmefase og konkretiseringsfase. I konkretiseringsfasen lages det forslag til handlingsplaner for videre oppfølging.

Litteraturliste

Barne- og likestillingsdepartementet (1991, 200?) *FNs konvensjon om barnets rettigheter -selve konvensjonsteksten og tilleggsprotokollene*
Bestillingsnummer Q-0648 B (bokmål), Q-0648 N (nynorsk), Q-0648 S (samisk)

Norsk Senter for Menneskerettigheter, Universitetet i Oslo (2004) *FNs barnekonvensjon – fra visjon til kommunal virkelighet*
Bestillingsnummer: Q-1078 B

St.meld. nr. 39 (2001-2002) ”Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge”

Barne- og likestillingsdepartementet (2003?) *Mer innflytelse til barn og ungdom – eksempler fra arbeidet i fylker og kommuner*
Bestillingsnummer Q-0302

Barne- og likestillingsdepartementet *Om styrking av oppvekstmiljøet for barn og ungdom – rundskriv*
Bestillingsnummer Q-9/99

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet *Fra rockebinge til sandvolleybane – aktiviteter og møteplasser for ungdom i ulike lokalmiljø*
Bestillingsnummer Q-1091 B

Miljøverndepartementet *Barn og planlegging - rundskriv*
Bestillingsnummer T-4/98

Yngve Carlsson, Norsk institutt for by- og regionforskning (2002) *Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet – rapport fra en følgeforsker*
NIBR-notat 2002:125

Yngve Carlsson, Norsk institutt for by- og regionforskning *Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet 2002-2004 – de gode eksemplene*
NIBR- notat 2005:104

Ungdom & Fritid (2002) *Kommunal veileder – i arbeidet med fritidsklubber*
Utgitt med støtte av Barne- og familiedepartementet og bestilles fra Ungdom & Fritid

Utgitt av:
Barne- og likestillingsdepartementet
Publikasjonene og mer informasjon finnes på Internett:
<http://odin.dep.no/bld>

Offentlige etater kan bestille flere eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Informasjonsforvaltningsavdelingen
Postboks 8129 Dep, 0032 OSLO
Faks: 22 24 27 86
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no

Oppgi rundskrivkode: Q-27/2006

Utgitt av:
Barne- og likestillingsdepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer
av denne publikasjonen fra:

Departementenes servicesenter

Kopi- og distribusjonsservice

www.publikasjoner.dep.no

E-post: publikasjonsbestilling@ft.dep.no

Telefaks: 22 24 27 86

Oppgi publikasjonskode Q-27/2006 B

Trykk: Lobo Media AS, Oslo 06/2006 - 4000